

В. Політичні відносини України і Республіки Польща. 1991 – 2010 рр. / Володимир Трофимович – Режим доступу: <http://eprints.oa.edu.ua/879/1/11.pdf>. 13. Чекаленко Л. Україна і Польща у вимірах стратегічного партнерства / Людмила Чекаленко. – Режим доступу: <http://ivinas.gov.ua/sites/default/files.pdf>. 14. Чекаленко Л. Україна і Республіка Польща: від історичних стереотипів до стратегічного партнерства / Л. Чекаленко // Зовнішні справи. – 2010. – № 3–4. – С. 26 – 31. 15. Bazhenova H. Czego oczekuje Ukraina od prezydencji Polski w Unii Europejskiej / Hanna Bazhenova – Режим доступу: http://www.mlodszaeuropa.pl/index.php?mact=News,cntnt01_detail,0&cntnt01articleid=134&cntnt01returnid=58. 16. Materniak D. Polska i Ukraina: od rewolucji do realizmu / Dariusz Materniak. – Режим доступу: <http://www.psz.pl/tekst-34700/Polska-i-Ukraina-od-rewolucji-do-realizmu>.

Ирина Ильчук

УКРАИНА-ПОЛЬША: ОТНОШЕНИЯ В ПОЛИТИЧЕСКОЙ СФЕРЕ (1991–2010 ГГ.)

В статье автор рассматривает некоторые политические аспекты процесса становления украинско-польских отношений в период 1991–2010 гг. в контексте европейской интеграции Украины.

Ключевые слова: Украина, Польша, политические отношения, сотрудничество, евроинтеграция.

Iryna Ilchuk

UKRAINE-POLAND: POLITICAL RELATIONS (1991–2010)

In this article the author examines the political aspects of the process of formation of the Ukrainian-Polish relations during the 1991–2010 biennium, in the context of European integration of Ukraine.

Key words: Ukraine, Poland, relationships, cooperation, European integration.

УДК 94 (476) "XX/XXI"

Оксана Валіон

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ БІЛОРУСІ (ПОЧАТОК 90-Х РР. XX СТ. – 2010 Р.)

У статті проаналізовано соціально-економічну складову розвитку Республіки Білорусь від початку 90-х рр. XX ст. до 2010 р., окреслено основні блоки, що становлять засади білоруської економічної моделі.

Ключові слова: Республіка Білорусь, соціально-економічний розвиток, білоруська економічна модель, промисловість, сільське господарство.

Глобалізаційні процеси, що відбуваються на сучасному етапі, диктують потребу реалізації механізму стійкого і ефективного соціально-економічного розвитку національних держав, від внутрішніх можливостей і потенціалу яких залежить місце країн у глобальному розподілі праці, рівень інтеграційних зв'язків. У цьому контексті важливе теоретичне й практичне значення має досвід створення специфічної соціально-економічної моделі Республіки Білорусь, її трансформації відповідно до нових міжнародних умов кінця XX – початку XXI ст.

Звернення до цієї наукової проблеми, по-перше, дасть змогу простежити витоки соціально-економічної системи Білорусі, з'ясувати її складові елементи, сильні й слабкі сторони, можливості вдосконалення й адаптації до економічних викликів сьогодення. По-друге, нагромаджений теоретичний потенціал соціально-економічного розвитку Білорусі забезпечить необхідний вектор перетворень на перспективу, сприятиме визначенню місця держави у глобальній світовій економіці.

Досліджуючи соціально-економічну складову Республіки Білорусь ми поставили за мету проаналізувати її тенденції й динаміку впродовж 90-х рр. XX ст. до 2010 р., окреслити основні блоки, що становлять засади білоруської економічної моделі, з'ясувати проблеми й перспективи розвитку національної економіки та соціальної сфери держави у контексті глобалізаційних тенденцій.

Історіографічної базою досліджуваної теми слугували праці переважно білоруських та російських науковців. Соціальні відносини й економічний розвиток сучасної Білорусі знайшли відображення у книзі "Беларусь: Народ. Государство. Время" [1], видана спеціалістами Національної академії наук Білорусі та Інституту історії, за редакцією О. Ковалені у 2009 р. У колективній монографії М. Мясніковича, Н. Антонової і Н. Хорошко "Государственное регулирование социальной сферы" [2] охарактеризовано соціальну політику Республіки Білорусь, тенденції і проблеми її розвитку на сучасному етапі, висвітлено систему державного регулювання

соціального комплексу і його основних складових. Потенціал білоруської економічної моделі, її теорії, методології, практики функціонування, а також впливу глобалізації, світової фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. на економіку Білорусі знайшли відображення у працях В. Шимова [3; 4], В. Руденкова [5], О. Готовського [6], Л. Кукреша [7], Р. Медведєва [8], А. Стриженко [9] та ін.

Відомо, що економіка – це фундамент кожної держави, без розвитку якої країна не може успішно відбутися. Проте для білорусів, створення перспективної моделі національної економіки з її орієнтацією на соціальну сферу становило зміст національної ідеї, ідеологію білоруської держави. У цьому контексті Президент Білорусі Олександр Лукашенко у 2002 р. зазначав: "Найважливіша складова нашої державної ідеології – теорія білоруської моделі соціально-економічного розвитку. Вона передбачає формування соціально орієнтованої, багатоукладної ринкової економіки з рівноправним функціонуванням державної і приватної власності... Білоруський економічний устрій довів свою життєздатність. Ми перші (і доки єдині) серед країн СНД перевершили рівень промислового виробництва 1990 р. Не зруйнували, а наростили свій науково-технічний потенціал. Створили основу для стійкого і динамічного розвитку на перспективу" [5]. Підкреслимо, що соціально-економічна складова відіграє пріоритетну роль у формуванні білоруського шляху розвитку.

Вибір перспективної моделі національної економіки був зумовлений специфікою історичного розвитку Білорусі, традиціями господарювання, національним характером, менталітетом народу. Перебуваючи у складі СРСР, економіка Республіки Білорусь розвивалася доволі потужними темпами, будучи "складальним цехом" радянської країни. Однак розпад СРСР призвів до втрати традиційних ринків збуту білоруських товарів, закупівель сировини і матеріалів, низької ефективності й конкурентоспроможності вітчизняних товарів, інфляції та безробіття. В зв'язку з цим, у перші роки незалежності в Білорусі спостерігалася структурна економічна криза. Доволі характерно її передають показники таблиці 1. Так, якщо у 1991 р. валовий внутрішній продукт відносно 1990 року становив 98,8 %, то у 1994 р. лише 64,7 %; продукція промисловості та сільського господарства відповідно 99 % (1991 р.) – 65,1 % (1994 р.) і 95,1 % – 77,5 %; капіталовкладення зменшилися понад у 2 рази – 104 % (1991 р.) – 48,7 % (1994 р.).

Таблиця 1

Основні економічні показники Республіки Білорусь, % до 1990 р.

Показник	1991 р.	1992 р.	1993 р.	1994 р.
Валовий внутрішній продукт	98,8	89,3	80,8	64,7
Продукція промисловості	99	89,7	80,7	65,1
Продукція сільського господарства	95,1	87	90,2	77,5
Капіталовкладення	104	73,8	65	48,7

[3].

Процеси спаду виробництва, зниження інвестиційної активності, високий рівень інфляції, – як зауважує білоруський дослідник О. Готовський "...були закономірними явищами ... переходу планової економічної системи у ринкову" [6].

Вихід із глибокої економічної кризи був пов'язаний із побудовою у середині 1990-х рр. ХХ ст. соціально орієнтованої ринкової економіки, що полягала у збереженні великого державного сектору в усіх основних галузях економіки, адміністративному регулюванні грошових доходів населення і цін на товари першої необхідності, збереженні високого рівня системи соціального захисту населення. Новий курс був закріплений у п'ятирічному плані "Основні напрями соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь на 1996–2000 роки". Документ схвалили на перших Всебілоруських народних зборах, що відбулися у Мінську 19–20 вересня 1996 р. [10].

Стратегічний напрямок держави передбачав еволюційний шлях переходу до ринкових відносин, що применшував наростання соціальних проблем у країні. Введення нового механізму управління економікою здійснювалося із урахуванням національної специфіки білоруської нації, приналежності впродовж багатьох років до соціалістичної системи господарювання, разом з тим, реформи базувалися на досвіді провідних країн світу. Створення соціально орієнтованої ринкової економіки не було випадковістю для білорусів, а доволі виваженим кроком, спрямованим на пошук власного шляху розвитку у багатоманітності соціально-економічних моделей. Обрана формула реформування була далекою від прийняття "універсальних західних рецептів", оскільки на перший план висувалося прагнення зберегти здобутий багатьма поколіннями білорусів досвід господарської діяльності, збагативши його новими ідеями, концепціями, змістом у перехідний етап становлення національної економіки. Стрижневими компонентами нової економічної системи стали: сильна держава, ефективний ринковий механізм із його соціальною орієнтацією.

Зауважимо, що вагомими пріоритетами на 1996–2000 рр. у Республіці Білорусь було визначено: експорт – житло – продовольство, що стали основою для розвитку інших галузей економіки держави. Їх реалізація дала змогу стабілізувати ситуацію й забезпечити певне зростання основних економічних показників. З цього приводу науковець із Білорусі В. Шимов зазначив: "Була створена система

управління економікою, що відповідає реаліям трансформаційного періоду, внесені корективи у забезпечення соціального захисту населення, активізована інвестиційна діяльність. У результаті було не лише зупинено спад виробництва, але й досягнуто позитивної динаміки найважливіших показників" [3]. Таким чином, стратегія розвитку держави, спрямована на побудову соціально орієнтованої ринкової економіки, у цілому виявилася успішною.

Динаміку основних показників соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь у другій половині 1990-х рр. простежуємо із таблиці 2. Бачимо, що ВВП за 1996–2000 рр. збільшився на 36 %, продукція промисловості – на 65 %, інвестиції в основний капітал – на 13 %, виробництво споживчих товарів – на 81 %. Понад у 2 рази зріс роздрібний товарообіг. Реальні грошові доходи населення збільшилися на 71 %.

Таблиця 2

Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь за 1990–2000 рр., % до попереднього року

Показник	1995 р. до 1990 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.	2000 р. до 1995 р.	2000 р. до 1990 р.
Валовий внутрішній продукт	64,6	102,8	111,4	108,4	103,4	106	136,1	87,9
Продукція промисловості	61,4	103,5	118,8	112,4	110,3	108	164,6	101,1
Продукція сільського господарства	73,6	102,4	95,1	99,3	91,7	108,9	96,6	71,1
Виробництво споживчих товарів	59,9	109	122,8	120,8	109,2	102,5	181	108,4
Інвестиції в основний капітал	38,5	95,2	119,7	124,5	92	96,4	125,8	48,4
Реальні грошові доходи населення	62	117,2	106,2	119,4	96,6	118	169,4	105
Роздрібний товарообіг	43,1	130,5	117,9	126,1	110,7	108,5	233	100,4
Платні послуги населення	36	105,7	107,8	111	113,3	105,4	151	54

[3].

Стабілізація соціально-економічної ситуації з середини 90-х рр. ХХ ст. й створення передумов для стійкого економічного зростання країни дали підстави О. Лукашенку вже у 2001 р. на других Всебілоруських зборах вжити термін "білоруська економічна модель", невід'ємними компонентами якої стали: соціально орієнтована ринкова економіка, еволюційний шлях перетворень, регулятивна роль держави у всіх соціально-економічних процесах, виважена зовнішньоекономічна політика. Від того часу соціально-економічний розвиток Білорусі відбувався по-всхідній, долаючи певні труднощі й перепони, все ж доводив ефективність національної економічної системи.

Курс на створення соціально орієнтованої ринкової економіки, високоефективної, з дієвими механізмами державного й ринкового регулювання, спроможної забезпечити високий рівень добробуту громадян, рівність усіх форм власності, ефективної системи соціального захисту був проголошений державною стратегією розвитку Республіки Білорусь на 2001–2005 рр. Цілі, завдання, пріоритети й важливі параметри соціально-економічного розвитку країни обґрунтовувалися у "Програмі соціально-економічного розвитку Білорусі на 2001–2005 рр.", прийнятій на других Всебілоруських народних зборах, що відбулися у Мінську 18 травня 2001 р. [11]. З метою підвищення добробуту народу й наближення його до рівня економічно розвинутих європейських держав доповнювалися головні пріоритети розвитку: формування ефективної системи охорони здоров'я; активізація інноваційної та інвестиційної діяльності; розширення експорту товарів і послуг; подальша розбудова житлового будівництва; розвиток агропромислового комплексу.

Республіці вдалося у першій половині 2000-х рр. перейти до соціально-економічного зростання, створити передумови для розгортання інноваційної економіки. Так, у 2005 р. обсяги виробництва у промисловості збільшилися понад 50 %, у сільському господарстві – більш ніж на 25 %. Рентабельність реалізованої продукції (робіт, послуг) збільшилася із 7,8 % у 2001 р. до 13,5 % у 2005 р., знизилася частка збиткових організацій відповідно із 33,4 % до менш ніж 10 %. Зменшилося співвідношення запасів і середньомісячного обсягу виробництва промислової продукції з 63,8 % за 2001 р. до 51,9 % за 2005 р. Середньорічний приріст ВВП за цю п'ятирічку перевищив 7,3 %, що

створило передумови й забезпечило майже дворазове зростання реальних грошових доходів, реальної заробітної плати і роздрібного товарообігу. Так, заробітна плата до кінця 2007 р. досягла 370 доларів США [1, с. 520–524]. Хоча й низькою вона залишалася у робітників сільськогосподарських організацій: на початок 2005 р. становила лише 199,5 тис. руб. або 92 дол. США, що складало 55,4 % від рівня заробітної плати у цілому по народному господарству республіки [7].

Білорусь у той час була лідером у СНД за розмірами пенсій: у 2005 р. середньомісячна пенсія становила 104 долари США [8]. Водночас зріс роздрібний товарообіг у 2007 р. порівняно із 1995 р. у 8 разів. А загальна площа модернізованого житла за 2001–2005 рр. становила понад 420 тисяч метрів квадратних, що у 10 разів перевищило рівень 2000 р. [1, с. 520–524]. Підкреслимо, що у той час Республіка Білорусь вийшла на перші місця серед країн СНД за найважливішими економічними показниками. За ключовими параметрами соціально-економічного розвитку держава у 2005 р. значно перевищила рівень докризового 1990 р., що створювало сприятливі передумови для успішної розбудови держави на подальшу перспективу.

Серед основних завдань на 2006–2010 рр. проголошувалося кардинальне підвищення якості життя людей, залучення прямих інвестицій, підвищення рівня конкурентоспроможності білоруської продукції на основі модернізації економіки, здійснення активних заходів із переходу на інноваційний шлях розвитку. Пріоритети соціально-економічного розвитку Білорусі були обговорені на третій Всебілоруських зборах, що відбулися у Мінську 2 березня 2006 р., і розвинуті у “Програмі соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь на 2006–2010 рр.” [12]. У контексті їх виконання Президент Олександр Лукашенко зазначив: “Ми повинні прагнути до того, щоб через п’ять років якість життя наших громадян довести до рівня, подібного до західноєвропейського. Чи реальне таке завдання? Реальне, якщо мати на увазі, що якість життя – це не лише зарплата, але й житло, освіта, доступна медична допомога, дитячі садки, гарантовані робочі місця, безпека громадян і багато іншого. За зарплатою ми, звичайно, ще не зрівняємося з Англією і Німеччиною, але за низькою інших параметрів ми це повинні зробити” [13]. При цьому основним лозунгом нової п’ятирічки проголошувався подальший розвиток держави для народу, а головною ідеєю – підвищення рівня конкурентоспроможності на основі модернізації економіки.

Варто зауважити, що виконання основних показників соціально-економічного зростання республіки у другій половині 2000-х рр. ускладнювалося у зв’язку із негативним впливом на білоруську економіку світової фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр., наслідком чого стало падіння продаж білоруських товарів й зниження попиту на продукцію. Однак, завдяки прийнятним заходам антикризового характеру вже з 2010 р. у республіці почалося помітне економічне зростання, що дозволило виконати більшість із ключових завдань, передбачених на 2006–2010 рр.

На основі таблиці 3 бачимо, що показники фактичного виконання програми соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь на 2006–2010 рр. переважно відповідають запланованому рівню. Зокрема, інвестиції в основний капітал перевищують планові рамки – 232,3 % при прогнозі 198–215 %. Такі цифри пояснюються увагою держави у створенні сприятливих правових умов для захисту національних та іноземних інвестицій на її території. Разом з тим, ВВП заплановано на рівні 146–155 %, а виконано – 142 %.

Таблиця 3

Виконання завдань “Програми соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь на 2006–2010 рр.”

Показники	2010 рік у відсотках до 2005 року у порівняних цінах	
	програмні показники	фактичне виконання
ВВП	146–155	142
Продукція промисловості	143–151	147,2
Виробництво споживчих товарів	150–157	156
Інвестиції в основний капітал	198–215	232,3

[14].

Зауважимо, що наприкінці 2010 р. середня заробітна плата у Білорусі досягла 1596 тис. рублів (еквівалентно 527 долларам США). Загалом упродовж 2006–2010 рр. реальна заробітна плата у Білорусі зросла у 1,6 рази [14]. Водночас реальний розмір пенсій за віком у 2010 р. збільшився більш, ніж на 61 % у порівнянні із розміром пенсій, що виплачувалися п’ять років тому [15].

Таким чином, соціально орієнтована ринкова економіка, що проходить червоною ниткою через програми, концепції, законодавчі й нормативні акти із соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь доводить свою життєздатність, забезпечує правильність обраного шляху. Відтак, білоруська економічна модель вдосконалюється й збагачується відповідно до завдань конкретної

п'ятирічки, враховуючи тенденції світової економіки, й, зберігаючи вірність базовим національним характеристикам, що базуються на людській солідарності, взаємодопомозі, соціальній справедливості тощо.

Вагомою складовою економічної системи Білорусі є промисловий комплекс, від успішного розвитку якого залежить добробут держави та її громадян. На його частку нині припадає близько 30 % ВВП та 85 % білоруського експорту. Країна зуміла не зруйнувати, а наростити промисловий і науково-технічний потенціал, підтримати базові стандарти життя, закласти основу для стійкого й динамічного соціально-економічного розвитку на перспективу. Серед промислових гігантів республіки виділимо: "Минский тракторный завод" (МТЗ), "Минский автомобильный завод" (МАЗ), "Могилёвский автомобильный завод" (МоАЗ), "Гомельский завод сельскохозяйственного машиностроения" (Гомсельмаш), "Минский завод колёсных тягачей", "Белорусский автомобильный завод" (БелАЗ), нафтопереробні заводи у Новополоцьку ("Нафтан") й Мозирі ("Мозырский НПЗ"), "Белорусский металлургический завод" у Жодіно, "Беларуськалий", "Гродно Азот", "Белэнерго", "Белтрансгаз" ("Газпром трансгаз Беларусь"), "Атлант" та ін. На підприємствах систематично проводяться наукові дослідження, впроваджуються сучасні технології та обладнання. З початку 2000-х рр. у Білорусі було прийнято низку програм, спрямованих на модернізацію виробництва й розробку нової продукції. Основним вектором промислової політики у 2006–2010 рр. стало посилення інноваційного шляху розвитку. Створення нових високотехнологічних виробництв та інтенсивне технологічне оновлення базових секторів економіки на основі новітніх технологій є найважливішою умовою глобальної конкурентоспроможності Республіки Білорусь. Іntenсивний розвиток промислових гігантів дав змогу не лише зберегти робочі місця, а й вивів Білорусь на вищий рівень визнання у світі, що сприяло виходу білоруських товарів на нові зарубіжні ринки.

Функціонування промислового комплексу у Білорусі здійснюється завдяки різним формам державної підтримки та залучення привабливих інвестиційних проектів. У цьому контексті слід зауважити, що на сучасному етапі промисловість Республіки Білорусь розвивається у відповідності з державною концепцією й програмою промислового комплексу на 1998–2015 рр. Документи передбачають систему пільг і державних дотацій, що забезпечують активну роботу промислових підприємств, випуск ефективної й конкурентоспроможної продукції.

Важливу роль в оновленні виробничих фондів, впровадженні нових прогресивних технологій, забезпеченні якості продукції відіграє інвестиційна політика держави. Білорусь докладає зусиль у реалізації вигідних інвестиційних проектів, вдосконалює нормативну базу для створення у республіці сприятливого інвестиційного клімату, що полегшує інтеграцію її економіки у світовий економічний простір. Слушним є зауваження російської дослідниці А. Стриженко про те, що прямі іноземні інвестиції у сучасній світовій економіці є глобальним феноменом, який сприяє припливу капіталу, ноу-хау і технологій, здійснюючи стабілізуючий вплив на економіку країн [9]. Білорусь – це країна із привабливим інвестиційним кліматом, в якій є мобільна, кваліфікована й відносно дешева робоча сила, транзитна орієнтація транспортної інфраструктури (вигідне геостратегічне розташування), технологічний рівень підприємств, готовність керівників виробництв до інновацій, регламент захисту навколишнього середовища, урядова підтримка і наявність інвестиційних пільг, послідовність дій фінансових інститутів, розвинена система освіти та ін. [16].

Починаючи з 2002 р., для інвестиційної сфери республіки було характерне динамічне зростання активності, зокрема, найбільше – у промисловості, житловому будівництві, сільському господарстві і транспорті. Середньорічний приріст інвестицій в основний капітал становив у 2002–2007 рр. 15,6 % [1, с. 523].

Пріоритетною галуззю економічного розвитку, що відповідає за підвищення якості життя і здоров'я населення, продовольчу безпеку держави, її незалежність, є агропромисловий комплекс, зокрема, сільське господарство. Тому розбудова сільського господарства й стабілізація АПК належать до першочергових завдань державної політики. У досліджуваний час у республіці приймалися й виконувалися програми, спрямовані на поглиблення спеціалізації виробництва, його інтенсифікацію, зміцнення матеріально-технічної бази, кооперацію та інтеграцію структур АПК, вдосконалення системи оплати праці, зниження собівартості й підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, формування і функціонування соціальної інфраструктури села.

Завдяки державній підтримці сільського господарства, роботі відповідних міністерств і відомств, сільськогосподарських організацій республіки загалом вдається виконати низку важливих заходів із нарощення обсягів сільськогосподарського виробництва, модернізації й створення нових підприємств у аграрній галузі. Агропромисловий комплекс забезпечує внутрішні потреби республіки у продуктах харчування на понад 80 %, й лише близько 17 % у загальному обсязі споживання продовольства імпортує (переважно рибу і тропічні продукти). Такий баланс продовольчих ресурсів є достатнім для зміцнення продовольчої безпеки країни.

Білорусь нагромадила досвід будівництва якісно нових типів сільських селищ – агромістечок, у яких створені необхідні умови для забезпечення соціальних стандартів населенню, що там проживає. На кінець 2010 р. їх кількість налічувалася 1481, як і передбачалося Програмою відродження і розвитку села на 2005–2010 рр. [17]. Покращення інфраструктури сільських поселень є важливим чинником стабілізації білоруського села, створення сприятливих умов для привабливості проживання і роботи у сільській місцевості.

Одним із важливих показників соціально-економічного розвитку держави, реформ, що проводяться у контексті підвищення добробуту населення, є реалізація ефективної соціальної політики. Білорусь значну увагу приділяє вирішенню соціальних питань: зростанню житлового будівництва, соціальній підтримці малозабезпечених верств населення, зміцненню демографічної безпеки, вдосконаленню пенсійного забезпечення, створенню умов для зростання заробітної плати, введення механізму для її регулювання тощо. Від їх проведення залежить якість життя, здоров'я і безпека нації. Окреслені проблеми набувають особливої значущості з огляду на побудову у країні соціально орієнтованої ринкової економіки.

Соціальна політика Республіки Білорусь будується на розвитку людського капіталу. Для означення рівня соціального прогресу у державі служать сукупні показники "індексу розвитку людського потенціалу" (ІРЛП), що відображають досягнення країни з точки зору стану здоров'я, отримання освіти і фактичного доходу її громадян [2, с. 101, 104–105; 18]. Від 1990 р. щорічні звіти з розвитку людства формує ООН. Так, у 2010 р. за ІРЛП були обнародовані показники, розраховані за підсумками 2008 р. Із 169 країн світу Республіка Білорусь увійшла у групу держав з високим рівнем людського розвитку, зайнявши 61 місце. За результатами 2011 р. (на основі показників 2009 р.) Білорусь посіла 65 місце серед 187 країн, тоді як у 2013 р. (на основі показників 2010 р.) республіка піднялася на п'ятнадцять позицій і отримала 50 місце серед 186 країн. Таким чином, бачимо позитивну динаміку покращення соціальних показників у Республіці Білорусь і сподіваємося, що через кілька років держава ввійде до групи країн із дуже високим показником ІРЛП.

Характерною рисою білоруської економіки є її експортна спрямованість. Для країни із малою відкритою економікою, а за цим показником Білорусь є лідером серед країн СНД й випереджає більшість держав – членів Євросоюзу, питання активізації експортної діяльності є гостро актуальними. Частка експорту у структурі ВВП держави становить близько 60 %. Збільшення експортного потенціалу, з одного боку, дозволить країні інтегруватися у міжнародну систему торгівлі, дасть змогу впливати на тенденції світової зовнішньоекономічної діяльності, а з іншого – призведе до підвищення темпів розвитку галузей економіки всередині держави.

Білорусь проводить багатовекторну зовнішню політику, у контексті якої налагоджуються взаємовигідні торговельно-економічні зв'язки із зарубіжними партнерами, з багатьма – співпраця не обмежується торгівлею, створюються спільні підприємства, розробляються й втілюються різноманітні міждержавні програми й проекти. Республіка прагне знайти власне місце у світових економічних процесах. Так, зокрема, у 2006–2010 рр. Білорусь підтримувала торговельно-економічні зв'язки із понад 170 країнами світу. Основними торговельними партнерами Білорусі у 2010 р. були: Росія (38,91 % до загального обсягу експорту), Нідерланди (10,99 %), Україна (10,16 %), Велика Британія (3,90 %), Латвія (3,69 %), Польща (3,51 %), Бразилія (2,8 %), Китай (1,88 %), Казахстан (1,84 %), Німеччина (1,83 %), Литва (1,7 %), Індія (1,31 %), Венесуела (1,2 %) [19].

Серед проблем, що спостерігалися впродовж досліджуваного часу у соціально-економічній сфері республіки, були: недостатня активність залучення прямих іноземних інвестицій, зокрема, порівняно із європейськими країнами, а також застосування нових технологій, у першу чергу, у тих галузях, що орієнтовані на експорт. Крім того, на динаміку промислового піднесення важливий вплив здійснювали такі фактори як конвертованість національної валюти, посилення ролі бартерних операцій, міра зношеності основних виробничих фондів. У соціальній сфері Білорусі доволі значною є діяльність держави, тому необхідно до регулювання соціальної політики залучати різноманітні некомерційні організації, робітників і роботодавців, що лише посилить соціальний вектор перетворень, зміцнить соціальну сферу республіки загалом. Головними завданнями соціально-економічного розвитку держави на найближчу перспективу є: забезпечення позитивного сальдо зовнішньої торгівлі, збільшення експорту товарів, розвиток імпортозаміщення, перехід на вироблення наукоємних та інноваційних товарів, вироблених за технологіями V і VI укладів, подальша модернізація промислових підприємств тощо.

На наше переконання, реалізація вказаних перетворень зробить економіку Білорусі стійкішою до викликів, пов'язаних із глобалізаційними та інтеграційними процесами сучасного світу. Понад двадцять років Республіка Білорусь доводить, що хоче жити за власним зразком, який підказала білорусам їх історія, економічна та соціокультурна специфіка. Держава демонструє вірність обраному шляху, показує готовність корекції національної моделі економіки.

Список використаних джерел

1. Беларусь: Народ. Государство. Время / Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т истории; редкол.: А. А. Коваленя и др. – Минск: Беларус. навука, 2009. – 879 с.
2. Мясникович М. Государственное регулирование социальной сферы: учебное пособие / М. Мясникович, Н. Антонова, О. Хорошко. – Мн.: Акад. упр. при Президенте Респ. Беларусь, 2011. – 231 с.
3. Шимов В. Экономическое развитие Беларуси на рубеже веков: проблемы, итоги, перспективы / В. Шимов. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/113216/>.
4. Шимов В. Национальная экономика Беларуси: учебник / В. Шимов [и др.]; под ред. В. Н. Шимова. – 4-е изд., перераб. и доп. – Минск: БГЭУ, 2012. – 651 с.
5. Руденков В. Развитие экономики Беларуси: модель и проблемы / В. Руденков. – Режим доступа: http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=617&Itemid=54.
6. Готовский А. Экономическая система Беларуси: современное состояние и перспективы реформирования / А. Готовский. – Режим доступа: research.by/pdf/2000n2r01.pdf.
7. Кукреш Л. Состояние и перспективы развития сельского хозяйства Беларуси / Л. Кукреш. – Режим доступа: <http://war.lubomudrie.forum24.ru/?1-11-0-00000006-000-0-0-1191602132>.
8. Медведев Р. Александр Лукашенко. Контуры белорусской модели / Р. Медведев. – М., 2010. – 320 с. – Режим доступа: <http://fondknig.com/2011/07/31/>.
9. Стриженко А. Глобализация мировой экономики: основные тенденции / А. Стриженко. – Режим доступа: http://elib.altstu.ru/elib/books/Files/pa2000_3/pages/34/pap_34.html.
10. Об утверждении Основных направлений социально-экономического развития Республики Беларусь на 1996–2000 годы. – Режим доступа: <http://zakon2006.by.ru/part23/doc32279.shtm>.
11. Указ Президента Республики Беларусь от 08.08.2001 № 427 “Об утверждении программы социально-экономического развития Республики Беларусь на 2001–2005 годы”. – Режим доступа: <http://www.lawbelarus.com/repub2008/sub32/text32403/index.htm>.
12. Последний год пятилетки: выполнение решений третьего Всебелорусского народного собрания (предварительные итоги работы народного хозяйства Республики Беларусь в 2006–2010 гг.). – Режим доступа: www.stolbtsy.minsk-region.by/.../000190_358326_EDI_sentjabr_2010g.doc.
13. Доклад Президента Республики Беларусь А. Г. Лукашенко на третьем Всебелорусском народном собрании. – Режим доступа: <http://www.president.gov.by/press43747.html>.
14. Об утверждении Программы социально-экономического развития Республики Беларусь на 2011–2015 годы. – Режим доступа: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=P31100136&p2=%7BНРРА%7D>.
15. Программа социально-экономического развития Республики Беларусь на 2006–2010 годы. – Режим доступа: armenia.mfa.gov.by/.../programma%20s-e%20razvitiija%202006-2010_516.doc.
16. Инвестиции в Беларусь. – Режим доступа: <http://www.business-valley.org/ru/investment-giude-ru/investments-ru/investments-belarus-ru.html>.
17. Об утверждении Программы социально-экономического развития Республики Беларусь на 2011–2015 годы. – Режим доступа: kyrgyzstan.mfa.gov.by/.../4-ukaz%20prb%20136%20ot%2011.04.2011_programma%20sots-ekonomicheskogo%20razvitiija%20na%202011-2015.
18. ПРООН опубликовала Индекс развития человеческого потенциала за 2010 год. – Режим доступа: <http://hdr.undp.org/en/media/PR3-HDR10-HDI-R.pdf>.
19. Внешняя торговля Республики Беларусь. Статистический сборник. – Минск, 2011. – Режим доступа: <http://belstat.gov.by/homep/ru/publications/archive/2011.php/>.

Оксана Валион**ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ БЕЛАРУСИ (НАЧАЛО 90-Х ГГ. XX В. – 2010 Г.)**

В статье проанализировано социально-экономическую составляющую развития Республики Беларусь с начала 90-х годов XX века до 2010 г., обозначены основные блоки, составляющие основы белорусской социально-экономической модели.

Ключевые слова: Республика Беларусь, социально-экономическое развитие, белорусская экономическая модель, промышленность, сельское хозяйство.

Oksana Valion**MAIN TRENDS OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF BELARUS (EARLY 90-IES XX CENTURY – 2010)**

The article analyzes the socio-economic component of the Republic of Belarus from the early 90-ies of XX century by 2010, outlines the basic units that make up the foundations of the Belarusian economic model.

Key words: Republic of Belarus, the socio-economic development, the Belarusian economic model, industry, agriculture.